

Kelemen Lajos levele Bányai Jánoshoz

A betűhíven közölt levél a székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeum tulajdonában lévő Bányai János hagyatékban található (leltári szám: K. 668.).

Feladója KELEMEN LAJOS (Marosvásárhely, 1877. IX. 30. – 1963. VII. 29. Kolozsvár) történész, levéltáros, tanár. A kolozsvári egyetem történelem-földrajz szakának elvégzése után (1901) az Erdélyi Múzeum könyvtárába kerül rapidíjjasnak. Mivel kinevezése a Múzeum levéltárához egyre késett, a kolozsvári Unitárius Kollégiumban vállalt tanári állást (1907). 1908-ban végül elnyeri a levéltárosi állást, munkája nyomán alakult ki az EME óriási, milliós nagyságrendű gyűjteménye. 1938-ban bekövetkezett nyugdíjaztása után 1940-től még évekig áll az intézmény élén, amelyet csak betegsége hónapjaiban hagy el. Levéltárosi munkája mellett egy évtizedig az EME titkáráként működött, nagyszámú történelmi tanulmányt és cikket közölt. Erdély múltjának legjobb ismerőjeként maradandó élményt jelentő előadásokon, kolozsvári „történelmi sétákon” átélve a múltat, nagyszámú hallgatósággal osztotta meg történelemtudását.

A levél címzettje BÁNYAI JÁNOS (Kézdivásárhely, 1886. XI. 6. – 1971. V. 13. Székelyudvarhely) geológus, szerkesztő, tanár. Egyetemi tanulmányait Kolozsváron és Budapesten végzi, majd Jénában és Berlinben fejezi be. Doktori disszertációját 1942-ben védi meg Szegeden. Középfokú iskolák tanára Abrudbányán (1908–1919), Székelykeresztúron (1921–1930), majd Székelyudvarhelyen (1931–1945). Tudományos és ismeretterjesztő írásai mellett több mint ötszáz közérdekű cikket publikál. Fő kutatási területe a Székelyföld nagyszámú ásványvizeinek a feltérképezése, tanulmányozása, ásványkincseinek a feltárása (barnaszéntelegek, földgáz, ércek). Hagyatékát – kéziratait és feljegyzéseit, levelezését, kőzet-, ásvány-, kővület- és növénygyűjteményét, szakkönyvtárát – a székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeum őrzi.

Igen tisztelt, kedves Kolléga Úr!

Érdekes küldeményét megkaptam. Vajon biztosan nem jelent-e az meg sehol? Megnézem még Szinnyi József Repertóriumra mind a három kötetben és ha nem kapok róla semmit, úgy az Erd.[élyi] Múzeum biztosan kiadja.

Én a Nemzeti Társalkodóból emlékszem valami ilyen cikkre, egy székelyföldi utazással kapcsolatban. Csak ott motoszkál a fejemben, de nem tudom, hogy ki írta. Mindenesetre utána nézek.

Ami a székelyföldi külön folyóirat¹ meghirdetését illeti: őszintén megírom, hogy a székely lapok erre vonatkozó cikkeiből – Istennek hála – egyet se olvastam. Ezt nemcsak nem szégyellem, de szerencsémnek tartom.

Én ugyanis, bár testestől lelkestől székely vagyok: torkig vagyok már a sok székelykedéssel, melyet véreink csinálnak. Hiszen a legtöbb székelykedés csak az erők szétforgácsolódását munkálja az egyesítés annyira szükséges nagy

célgondolata helyett. Fajtánk sajnos se a múltban, se most nem tudott felülmelkedni a kicsinyes partikularizmuson s hosszú történetünk az egy gr. Mikó Imrén² kívül nem mutat föl olyan székely vezérembert, aki az erők egyesítésében rejlt nagy gondolatot tettekkel is megtudta valósítani. A százfejes önállósdi: sok erőtlen erőlködés múltban, jelenben egyaránt székely tulajdonság volt és maradt.

Én részemről úgy vagyok a székelységgel, – amint itt az Erd.[élyi] Irod.[almi] Társ.[aság] választmányában egy adott alkalommal megmondtam – mint a ruhámmal. A székelység olyan nekem, mint az alsó ruháim: közelebb áll hozzám, mint a felső, de ingben, gatyában nem megyek a piacra s utcára.

Kifelé ma mindnyájan és legelsőbbben magyarok vagyunk. Ehhez ragaszkodni parancsoló kötelességünk. Hiszen ma már világos, hogy a trianoni szerződés székely autonómiája csak az a csalétek, melyre a magyarság székely tömegeit azért csábítják, hogy megosszanak vele s külön mint két kisebb tényezővel jobban elbánjanak.³

A gyakorlatban látjuk, hogy mint fest a székely iskolai, stb. autonómia s tudjuk, hogy a békekötés pontjaiban szereplő székelységről 10 év óta hirdetik, hogy az csak elmagyarosított románság. Mello Franco úr elejtett nyilatkozata pedig meglebbentette a pokrócot arról a célról, hogy „a kisebb népfajoknak előbb-utóbb be kell olvadni környezetükbe.”⁴

Sajnos, székely atyánkfiai még a pozitív tényekből való okoskodás helyett a naiv „hiszem”-ekre hajlandók építeni.

Én nem. Unitáriusságomnak tán egyetlen előnye, hogy *először meggyőződöm s csak azután hiszek.* S tíz év óta eléggé meggyőződtem arról, hogy itt kétszínű bizantinizmussal, elvakult sovinizmussal, sok rosszasággal és álnok-sággal állunk szembe mindig és majdnem semmi jóakarattal nem találkozunk.

Ez ellen összes erőinket egyesítve is nagyon nehezen tudunk védekezni, de szétszakadva biztosan elveszünk.

Ezért látom nehéz szívvel a székelykedésben itt is, és mindenütt megnyilvánuló *szétszerveződést*, vagyis bomlást és bomlasztást, mert ez végeredményben csak az, habár a székelység nagy része orráig látva, sok szétforgácsoló erőlködést kancsalul szervezkedésnek is nézi, vagy szeretné láttatni.

Nekünk jó volna, ha lenne székely kérdéseket tárgyaló folyóiratunk is, ha nem ásná a szakadékot, nem nevelne széthúzásra, külön székely erőtlen önállósdira s főleg ha módunk is lenne ily fényűzési cikkekre.

De ha fölvetjük *a ki, mit, hol, kik közreműködésével, miért, mikor, hogyan* kérdéseit: én nem tudok ezekre megnyugtató feleletet találni.

A tudományos munkásság csaknem minden ágához könyvtárak, a történetírói munkásság bizonyos ágaihoz levéltárak kellenek.

Minél több van ezekből valahol, annál könnyebb ott dolgozni is, – ha van ember hozzá. De ezek fejlesztéséhez újra pénz kell, s nekünk ma még a fenntartáshoz, a vegetáló élethez is alig van erőnk. A megnehezült gazdasági viszonyok és elszegényedés lehetetlenné teszi a nagyobb, – sőt fokongként a szerényebb – áldozatokat is így az alapok maradhatnak meg a legjobb esetben is, de azokra új építésekre nincs mód és erő.

Éppen az egyik legnagyobb bajunk, hogy nemcsak nem vetünk számot erőinkkel, de a legtöbb embernek még lélekszámunkról sincs helyes fogalma, nemhogy a szám-, és igénybevehető áldozatokról és magyar, s vele székely nemzeti vagyonról volna. A mi székely atyáinkfiai 80%-ának a közvagyon összegéről s a szükséges és felesleges kiadások józan megítéléséről olyan fogalma van, mint Justh Gyulának volt. Ő mikor a választójog túl széles kiterjesztése veszélyei közt felhozták előtte azt, hogy Erdélyben a magyarság kisebbségben van, s ezek vagyoni és szellemi felsőbbbségével vezethet, – tehát a választójog alapjául is a vagyont s intelligenciát kell tenni: kétségbe vonta ezt az igazságot. Azt mondta, hogy ő járt Erdélyben eleget, de ott mindenütt magyarok laknak. Természetesen ő csak politikai kortesutakon járt s csupán magyar helyeken s onnan tovább nem nézve, nem is látott. Ekkor írta a Borszem Jankó róla azt, – midőn Sándor János belügyminiszter a statisztikával bizonyított ellene –, hogy Justh Gyula meglepetéssel tudta meg legelőször is azt, hogy a statisztika számokból áll.

Bizony székely atyáinkfainál is meg volna ma is 80%-ánál ez a meglepetés.

Éppen erőink nemismerése az alapja sokszor a sok kicsiny akarásnak.

Legutóbb éppen az unitáriusok Főtanácsán láttam ennek ijesztően szomorú példáját, hol egy partikuláris érdekeken túl látni nem tudó és helyi látókörrel megvert székely csoport képes lett volna felborítani a világ legrégebbi unitárius kollégiumát a saját külön székely helyi érdekeiért. Itt 6 millióhoz közeledik az Egyház adóssága iskoláiért. Vagyonunk egyetlen középiskola fenntartását is csak úgy fedezi, ha a hívek, az élő kincstár is folyton áldoz. És akkor azt hallom, a számítással hadilábon álló bölcsességtől: *valamiből s valahogy* mégis fenn kell tartani mind a két iskolát. A róm.[ai] kath[olikus] és ref[ormátus] egyházaknál 140–160.000 emberre jut egy középiskola. Nálunk 75.000 emberre kettő, mikor anyagi erőnk egyet is alig bír meg s végzett ifjúságunk elhelyezésére nincsenek állások.⁵

És ugyanakkor, midőn a románoknak 5, a szászoknak 3 gazdasági iskolájuk van s a magyaroknak egy sincs: szinte szerencsétlenségnek tartják sokan azt, hogy *mensa* ablativusa helyett jövedőre már a helyesebb gazdálkodást, s vele a megélhetést lehet tanulni.

[Székely]keresztúr most olyan helyzetbe jutott, mint az a gyermek, akinek télire is csak hitelbe vett nyári ruhája maradt, s midőn melegebb ruhát akarnak adni reá, a szép nyári ruháért kesereg. A nyár elmúlt, s itt dühöng körülöttünk a tél. Nem a tarka, hanem a meleg ruha a fontos most. *Keresztúron a magyar állam magyar kultúrpolitikája és áldozatával tudtunk csak főgimnáziumot fejleszteni.* Az nincs többé, s nekünk nincs vagyonunk. *Vissza kell vonulnunk tehát előbbi állásainkba,* mint a háborúban a védekező hadseregnek. Szomorú, hogy reális számítás helyett érzelmi alapokon akarunk olyasmit, amire nem szellem, hanem pénz kell. Én tisztelettel néztem a keresztúrvidéki és udvarhelyszéki székelység harcát iskolájáért, – bár a hang és a szőrös kéz sokszor az Ézsuaé volt –, de most már erőelvonás, széthúzás és az általános nagyobb közérdek és az erők nem ismeréséből következő erőfecsérlés és kísérletezés újra, ami ott folyik.

Mi veszély lehet abban, ha egy udvarhelyszéki székely fiú Kolozsvárt tanul! Hiszen itt egy év alatt többet lát mint ott 7 év alatt, s olyan intézményekről vehet tudomást, milyenekről ott, legjobb esetben is hallás után, képzelőtehetsége szerint álmodozik. Látóköre mindenestre más fejlődik itt, nagyobb viszonyok és világ keretében, s erre *ma éppen színvonalunkért* van szükségünk. Kolozsvárt pedig éppen kultúránk és színvonalunk érdekében nem szabad föladni magyar pozícióinkat s egyetlen nagyvárosi bástyánkat sem. Itt minden gyengítés az egész magyarság vesztesége is Csak példát akarva előhozni, túlságosan belemerültem én is – mint székelyhez illik – e részletkérdésbe. Oda térek vissza tehát, ahonnan elindultam.

A külön székely folyóiratról szólva, könnyű volna mindjárt azzal kezdenem, amit az egyszeri ember felelt mikor megkérdezték, hogy náluk miért nem harangoznak? Száz oka volt annak, de mikor a legelsőt elmondta a többi felesleges volt elmondani, mert legelőször is nem volt harang.

Nekünk pedig *ily folyóiratra legelőször is nincs pénzünk*, illetve anyagi fedezetünk.

Egy folyóirat költsége évente csak 100.000 leit is véve, honnan kerül ez ki a mai koldusságban? Előfizetőktől? Ha a 400 székely faluból csak 1-1 előfizető volna biztos á 300 leivel: már meglenne az összeg. De a 400 székely faluból ma, az intelligens birtokosság tönkrementével, a papság kongruája levonásával, tanítói nyomorult helyzetében, nem 400, de 200 előfizető se telik ki A városi intelligenciából a magyarság ma romja önmagának. Iparát, kereskedelmét s vele vagyonát megölte az utolsó tíz év ostoba és sovén gazdasági és adópolitikája. A régi tanult és tanulni vágyó intelligencia pedig hol van? Papok, tanárok egyformán koldusok, a hivatalnok osztály pedig részint megszűnt a magyarokra nézve, részint a néhány megmaradt magpéldány az állami fizetés-dézsmá után teljesen képtelen maradt még arra is, hogy eddigi lapjait, folyóiratait megtartsa, nemhogy újakra fizessen elő. De 100.000 lei csak akkor elégséges egy, mondjuk két havonként legalább 4 éves folyóiratra, ha azt vidéken nyomják, mert itt, hol egy év 3500–4000 leibe kerül, csak kisebb terjedelemben lehetne kiadni ennyiből.

Most jön a *ki, mit, hol, kik segítségével?*

Hol az a székely központ, ahol egy ilyen, az egész Székelyföld és székelység minden érdekét és tudományágát felölelő folyóirat szerkesztéséhez elég székely szakember és az ily sokoldalúságot kívánó szerkesztőséghez elég tekintély van.

Hiszen a szakcikk elbírálásához nincs az az ember aki minderre vállalkozzon, mert azt csak a *tudatlanság vakmerősége* teheti. És sehol egy székely központ sincs még 3–4 olyan ember se már akinek szellemi abszolút felsősége és képzettsége elég garanciát nyújt ahhoz, hogy a szakember nyugodt lelkiismerettel tehesse kezébe becsületes munkáját.

Mi szigeteken élünk már s ez egyik legnagyobb kulturális veszedelmünk.

Egy óriási, de szerencsére belül rothadt erő tervszerű irtóháborút folytat ellenünk, s a mi harcosaink 95%[-a] még ott tart, hogy a tervszerűségről nem is gondolkozva, csak az újságokban naponta feltálat *egyes jelenségek* olvasásán szórakozik, s legfennebb morog érte, de tovább nem lát.

Ki, hol szerkessze hát a székely folyóiratot? Én nem tudok erre itt feleletet találni.

A Székely Nemzeti Múzeum emlékkönyve⁶ szerkesztésénél Csutak Vilmos barátom tőlem 3 oldalnyi terjedelmű cikket kért *az összes székelyföldi freskókról*. Természetesen ezt a lehetetlenséget nem vállaltam, főleg mivel ismeretleneket is kellett volna tárgyalnom. Mikor a kötet aztán megjelent, egész kis könyvek voltak benne, s az egész olyan benyomást tett reám, mint egy olyan szobor, amelynek fél arcát, félkezén 3–4 ujját néhány ruharészletét, a csizmasarkát s pár gombját gondosan kifaragták, de a zöme nyers kötömeg. *A munka aránytalansága és a művészi összhang hiánya* a kötet legfeltűnőbb tulajdonsága. Ez nem szerkesztés! Én Csutakkal igen jó barátságban vagyok, de a szerkesztésről egészen mások a fogalmaim. Az ügy érdeke kívánta, hogy ne rontsunk a lényegében értékeket produkáló cikkekért a nem kifogástalan szerkesztés miatt a könyv becsületén. Én azért nem írtam róla. S azért nem írtam az itt megjelent történelmi regényekről, melyekről mind megvan a véleményem, s Gulácsi Irént⁷ kivéve jól látom, hogy egyikük írói se tanulták meg korunk lelkét, se külső világát. Még Makkai Sándor⁸ tanult, de ő viszont a XVII. sz. [...] erdélyi világát tartotta szükségesnek (saját előszava szerint ez a tárgy vonzotta őt) a megírásra. Ez egy főpaptól olyasmiről, mintha egy jobbfejű cukrász éjjel pöcegödör tisztítással mellékfoglalkozna. Ez az iparág feltétlenül szükséges, de nem a cukrásznak való.

S kik segítségével, munkájával jelenhetne meg a székely folyóirat? Afféle nyomtatott katolikus Akadémia lenne ez is, melyet megalkottak félakadémiai színvonallal s hova tovább alább kénytelen ez a színvonal is szállani. Tartok tőle, hogy a színvonal – ismerve az erőket – eleinte se érne az égig, de helyzetünkben a mai még jól képzett nemzedék fogytával, – mely intézményeink és anyagi erőnk sorvadásával arányosan fog szintén lefelé haladni – ez is csak szállana. Kevesen vagyunk, s itt pl. megöl mindnyájunkat a sokféle igénybevétel. Minden terhet ugyanazon emberekre raknák. Főleg az egyházi szervezetek járnak ebben – az igaz, hogy sokszor kénytelenségből is – elől. Nekem például sokkal értékesebb munkára használható időm legjavát őrli fel a sok egyházi és más ülésre járás és levelezés. Ebben rekordot tartok. Tavaly 2500 leíem ment el levelekre. S mi időm tékozlódott levelek megírásáig a válaszokra és az utánjárásokra! De mindenki azt hiszi a másiknak nincs más dolga, csak az, ami neki kell. Ezek miatt például a múlt évben egy nyomtatott ívre valót se írtam. Már 54. évbe járok. Ma-holnap ha akarok se tudok írni, s míg tudnék: afféle csiribiri geneológizálásokkal ölnek meg.

Itt, a könyvtárak és gyűjtemények tövében ilyen a helyzetünk. Ahol meg ráérnének, ott vagy ember nincs, vagy a segédeszközök hiányoznak.

Ezért nagy kérdés az, hogy *kikkel* lehetne – még anyagiak lételében is – fenntartani a székely folyóiratot.

* * *

Levelem elején írtam, hogy Istennek hála nem olvastam e tárgyban a hírlapi cikkeket. Azért írtam ezt, mert engem rendesen idegessé tesz már a levegőbe építés gyermekjátékosdija.

* olvashatatlan szöveg

Míg megalkotott régi intézményeink a közönség szegénységén kívül annak nembánomsága miatt is sorvadnak, addig a hírlapok bölcsei – sokszor csak fecsegés tárgyát keresve új u.n. alkotások tervét dobják föl, hogy csekély anyagi erőnket szétforgácsolják. Brassóban évekkal ezelőtt Móricz Zsigmond egyik öccse⁹ állott be ily céllal önkéntes székelynek. Sebestyén József¹⁰ barátom akkor engem is toborzott abba a hadseregbe. Megírtam neki a mostanitól nem sokban eltérő véleményemet. Nem tudom, nem onnan fúj-e most is a tudományos Nemere?

Móricz tudós mértékét nem ismerem. Sebestyén kiváló heraldikus, de annyira nem reális gondolkozó és annyira számbavehetetlen bohém ott, ahol számítani kell, hogy eseteiről füzetet írhatnék. Aki 700 leit ad 3 napos tartózkodás után cselédnek borraivalóra, de ugyanakkor nem marad hazáig útiköltésege, az nem való komoly realitásokkal számolni köteles vállalkozásokhoz. Ábrándvilágunk álmodója lenni én is tudok s tudtam, *de egy folyóirathoz a tényezők ismeretén alapuló számítás nélkül* hozzáfogni csak bukáshoz s vele kudarchoz vezet.

Aztán *miért s mikor* csinálják meg a folyóiratot? Annyi már a tudomány Székelyországban, mint régente a borvíz, hogy szertefoly a patakokkal?

Nem volna jobb az erőket a meglevő alakulatok köré csoportosítani? Én ezt látnám reálisabbnak. Most kell új folyóirat, mikor a régiek is a legnagyobb anyagi nehézségekkel küzdenek? Ebből újra anyagilag csak az agyongyötört, koldus középosztályra zúduló új előfizetésgyűjtő kísérletezés lenne, nemsokára bekövetkező bukással. Nem győzzük már az előfizetéseket, s akkor új előfizetés!?

Itt van a racionalitás hiánya ebben az egész ügynevezett elgondolásban.

A szépirodalomban Bánffy Miklós gróf¹¹ mikor hazajött, semmit se törődve azzal, hogy volt néplap a népnek, volt kéthetes képes szépirodalmi és művészeti lap a mívelt magyar olvasóközönségnek és volt tudományos folyóirat is: néhány „mélyre néző” bölcs társával megcsinálta a Helikont. Utóbb ugyan csak az ő klikkje – élén Ping Pong pápával a háttérben – beült a Pásztortűzhöz s György Lajos¹² kitúrása és a kritika kidobása után elérte a lap színvonala lesüllyedését. Az eredmény végül is az, hogy van egy szépirodalmi és művészeti folyóiratunk, melynek vannak írói, de nincsenek előfizetői és olvasói. Ez a Helikon. És van egy másik képes lapunk, melynek vannak olvasói és előfizetői, de nincsenek írói és színvonala. Ez a Pásztortűz. A végeredmény pedig a magyar irodalom kettészakadása; holott az erők egyesítésével mily szépet és nagyot lehetett volna alkotni. Így két csűrben csépelünk egy kalongya gabonát, két szobában égetjük az öl fát s prédálunk, koldusodunk, de nem okosodunk.

En ezt a műveletet tudományos téren megismételni se célszerűnek, se szükségesnek, se okoságnak nem tartom. Nem látom megalapozottnak az ügynek se tárgyi se személyi, se anyagi oldalát. Ötlet végig nem gondolva, számítás helyett találgatás, – valami Hübelé Balázsok akarni akarása.

Leginkább attól félek, hogy mint sok ilyen szappanbuborék, tetszeni fog pár naiv gyermek-léleknek, s újra elmegy a jobb ügyre nem jutó szűk erdélyi magyar pénzből valami egy kalandra, mely kudarcra végződik.

Most papságunk, tanáraink, kevés magyar állami tisztviselőink mind szenvedni fogják az áldozati adó köpenyébe burkolt részleges állami fizetésképtelenség, illetve fizetésleszállítás gyönyöreit. Gazdaközösségünk adósságokban fuldoklik, kereskedőinknek, iparosainknak ugyanaz a sorsa. Mindenfelé az anyagi bajok tengere. De tengeren okvetlen tartani kell kis hajóinkat, egyházainkat, iskoláinkat. Ezekről most nem szabad elvonni a segílyt, adót, adományt, miből élnek. Az új kísérletezés pedig ezt tenné. Az a mívelet az, amint mikor valakinek kiszakadt a nadrágja s pár fillér pénzével folt helyett pávatollat vesz a kalapjába. Most nehéz év és kétségtelen viharok elé megyünk. A Föld morajlik alattunk, s ki tudja mi jön? Nekem igen rossz sejtéseim vannak. Viharban az okos ember nem bont új vitorlát, s szegény jó Szabolcska megmondta 1919-ben egyik paptársának, hogy földrengéskor az építési szabályok nem érvényesek.

Várjunk, s hagyjuk a kísérletezést most!

Ezek után kedves Kolléga Úr bizonyosan megérti, hogy én e nézeteket – ha jobban és gondosabban megfogalmazva is –, miért nem mondom el, – mint állami tisztviselő – a nyilvánosság előtt, s legkevésbé például a Brassói Lapok kath.[olikus] keresztény-zsidó fórumán. Fide, a sed cui, vide!¹³

Arra kérem, hogy leveletem teljes magunk közt folyt *bizalmas* beszélgetésnek tekintse. Nézetem lényegét – azt, hogy a kísérletezést nem helyeslem – bárkinek elmondhatja.

Boldogabb újévet s az elmúlnál több jót kívánva, szeretettel üdvözli tisztelő kollégája:

Kelemen Lajos

Kolozsvár, 1931. I. 11.

Közvetési: Zepezaner Jenő

Jegyzetek

1. Orbán Balázs születésének centenáriumi ünnepeivel kapcsolatban Bányai János javasolta a Székelyföld leírásának újra kiadását és egy székelyföldi történelmi, néprajzi és természettudományi kérdésekkel foglalkozó folyóirat kiadását. Levelezésében és újságcikkeiben végigkövethetjük meddő küzdelmét az újra kiadás érdekében, amely nem valósulhatott meg. Kelemen Lajos tanácsai ellenére megindítja és kiadja a Székelység c. folyóiratot, amelynek 1931 október–1943 augusztus között 14 évfolyama jelent meg. Az „egyszemélyes szerkesztőség” végzi a szerkesztést, terjesztést, küzd az állandó pénzzavarral. Bányai János kiterjedt levelezést folytat önkéntes terjesztőivel a lap pénzügyeiről. A számonként 6–16 oldalon jelentkező folyóiratban megjelennek rövidebb, tudományos igénnyel írt tanulmányok is, azonban, mint alcíme is mutatja – Székelyföldet és népét ismertető folyóirat –, az ismeretterjesztés volt a fő profilja.
2. Mikó Imre, gróf (Zabola, 1805. szeptember 4.–Kolozsvár, 1876. szeptember 16.): politikus, történetíró, a MTA tagja. 1848 előtt a reformkor egyik vezető egyénisége Erdélyben, az unió és a jobbágyfelszabadítás harcosa, főtisztviselő a guberniumnál. Az agyagfalvi székely nemzetgyűlés elnöke 1848 októberében, majd decemberben Olmützbe utazik a gubernium folyamodványával. Innen csak a forradalom bukása

után engedik haza. A Bach-korszakban a passzív ellenállás híve, de 1861-ben, amikor rövid ideig remény van az alkotmányos kormányzashoz való visszatérésre, vállalja a főkörmányzóságot. A kiegyezéssel megvalósuló unió előkészítője, közmunka- és közlekedésügyi miniszter 1867–1870 között. Tervezi a vasút- és úthálózat fejlesztését (Magyarország vasúthálózata. Pest, 1867; Emlékirat őfelségéhez a magyarországi vasutakról. Kolozsvár, 1868.). A nagyenyedi kollégium, majd 1840-től az erdélyi református egyházkerület gondnoka. Az erdélyi mezőgazdaság színvonalának emeléseért megalapítja 1844-ben az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesületet. A kolozsvári Nemzeti Színház felügyelő bizottságának elnöke 1843-tól, 1849 végén újra indítja az előadásokat, saját költségén nagyobbítja meg a színház épületét és újítja meg berendezését. Alapítója a sepsiszentgyörgyi kollégiumnak. 1859-ben megszerzi az udvar engedélyt és megalapítja az Erdélyi Múzeum-Egyesületet, az Erdélyi Múzeumot és annak könyv- és levéltárát (ennek legjelentősebb továbbfejlesztője Kelemen Lajos). A Magyar Történelmi Társulat egyik alapítója és elnöke haláláig. Jelentős szerepe volt a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem alapításában.

3. Az első világháború utáni békeszerződések kötelezik az utódállamokat kisebbségi szerződések megkötésére. „A román kisebbségi szerződés 11. cikke az erdélyi székelyek és szászok közületeinek vallási és iskolai ügyekben, a lengyel kisebbségi szerződés 10. cikke a lengyelországi zsidó közületeknek iskolai ügyekben, a görög kisebbségi szerződés 12. cikke pedig a görögországi valachok közületeinek vallási, jótevőkönységi és iskolai ügyekben adja meg az önkormányzatot.” (Dr. Balogh Árhúr: A székely vallási és iskolai önkormányzat. Erdélyi Múzeum. 1931. 10–12. sz. 343.) Annak ellenére, hogy Románia aláírásával kötelezettséget vállalt a szerződés betartására, az a gyakorlatban sohasem valósult meg.
4. Mello Franco: Brazília delegátusa a Nemzetek Szövetségében.
5. A kolozsvári Brassai és a székelykeresztúri unitárius főgimnázium volt a két középfokú iskola, amelyet az unitárius egyház tartott fent.
6. Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum Ötvenéves Jubileumára. szerkesztette Csutak Vilmos. Sepsiszentgyörgy, 1929.
7. Gulácsy Irén (Lázár földpuszta, 1894. szeptember 9.–Budapest, 1945. január 2.) író, a nagyváradai Nagyvárad c. lap belső munkatársa. A Fekete völgyek c. (1927) nagysikerű regénye után, amely a mohácsi vész korát eleveníti fel, szinte kizárólag csak történelmi regényeket ír A közölt levél megírása előtt még Pax bovis c. (1930) regénye jelent meg.
8. Makkai Sándor (Nagyenyed, 1890. május 13.–Budapest, 1951. július 19.) református püspök, egyetemi tanár, író. 1918 után a kolozsvári református teológia tanára, 1922-től püspökhelyettes, majd 1926–1936 között az erdélyi református egyházkerület püspöke. Ezután Magyarországra távozik, egyetemi tanár Debrecenben. Vallási, filozófiai, etikai, pedagógiai tanulmányai, cikkei mellett történelmi regényeivel, elbeszéléseivel szerzett hírnevet. 1931 előtt az Élet fejedelme (Kolozsvár, 1924.), Megszólalnak a kövek (Kv 1925.), Ördögszekér (Kv 1925.), Mi Ernyeiek (Kv 1926.), Magyar fa sorsa (Kv 1927.) c. nagyobb írásai jelentek meg.
9. Móricz Miklós (Prügy, 1886. december 7.–Budapest, 1966. május 5.) statisztikus, író, újságíró. 1923–1928 között a Brassói Lapok szerkesztője. A Magyar Hírlap és a Független Magyarország munkatársa. 1933–1944 között szerkeszti a Statisztikai Tudósító c. könyvatos lapot. Történelmi-statisztikai tanulmányokkal is foglalkozik. Erdélyi tárgyú munkái: Erdély és Regát (Brassó. 1928.), Az erdélyi föld sorsa (Bp. 1932.)
10. Köpeczi Sebestyén József (1878 vagy 1881–1964) történész, heraldikus. Művelődéstörténetünk méltatlanul elfelejtett alakja. A Genealógiai Füzetek szerkesztőjeként tűnt fel az 1910-es években, majd művészettörténeti, de főként heraldikai tárgyú tanulmányokat közölt a két világháború közti magyar (Művészeti Szalon, Erdé-

lyi Tudományos Füzetek, Erdélyi Irodalmi Szemle), román (Ilustratia) és német (Mitteilungen des Burzenland Sachsischen Muzeum, Siebenbürgischen Vierteljahrsschrift) nyelvű sajtóban. Ő festette a húszas években a köpceci református templom kazettás mennyezetét és vezette 1937-ben a vargyasi Daniel kastély restaurálási munkálatait. 1921-ben I. Ferdinánd király őt bízta meg Románia új címerének elkészítésével.

11. Bánffy Miklós, gróf (Kolozsvár, 1874. december 30.–Budapest, 1950. június 6.) író, politikus. 1906–1909 között Kolozs megye és Kolozsvár főispánja. Szabadelví, majd hatvanhetes programmal képviselő. 1913–1918 között az állami színházak intendánsa. 1921–1922-ben a Bethlen kormány külügyminisztere. 1923–1927 között a Képzőművészeti Tanács elnöke. 1926-ban visszatér Erdélybe, az erdélyi irodalmi élet vezető személyisége, szervezője, az Erdélyi Helikon alapító-szerkesztője.
12. György Lajos (Marosvásárhely, 1890. április 3.–?, 1951) tanár, irodalomtörténész. A MTA tagja. A kolozsvári Mariánus tanára, majd igazgatója, 1928-tól a magyar Tanárképző Intézet tanulmányi igazgatója, 1945 után a Bolyai-egyetem magyar irodalomtanára. A Páztortűz, az Erdélyi Magyar Szemle és az Erdélyi Iskola szerkesztője.
13. Fide, a sed cui, vide! – Bízzál, de nézd meg, kiben!